

nog Sjevera i Juga. Knjiga urednika Paula Hoebinka vrlo je korisna referentna publikacija za istraživače globalnog socioekonomskog razvoja i one koji proučavaju politike razvoja. Budući da nudi i konkretna praktična rješenja, mogla bi koristiti svima koji su uključeni ili zainteresirani za politike pomoći i donatorske programe, uzme li se u obzir brzina mijenjanja globalnoga ekonomskog poretka.

*Iva Kornfein
Institut za razvoj
i međunarodne odnose, Zagreb*

Prikaz

Asim Mujkić

Pravda i etnonacionalizam

Heinrich Böll Stiftung, Centar za ljudska prava
Univerziteta u Sarajevu, 2010, 220 str.

U djelu *Pravda i etnonacionalizam* Asim Mujkić, profesor Fakulteta političkih nauka u Sarajevu, propituje i dekonstituira postdejtonsku “multinacionalnu i plurigradansku” perspektivu Bosne i Hercegovine. Istaknuti profesor filozofsko-sociološke provenijencije knjigu je koncipirao na dvjestotinjak stranica, strukturirao u deset poglavlja, sa napomenama. Budući da je riječ o autoru profeminističke orijentacije, nužno je naglasiti da ovo autorsko djelo kao rijetko koja studija savremenog doba uključuje i egalitarnu rodnu perspektivu, koju otjelovljuje signifikantna definicija građanskih sloboda: “Sloboda

čovjeka postoji uopće samo kao politička sloboda, i to upravo sloboda realno postojećeg pojedinca u svoj *njegovoj ili njevoj* različitosti ili osebnosti” (str. 161). Osobitost ovog autentičnog autorskog rukopisa dokazuju literaturni izvori, koji uključuju djela autorica poput Seyle Benhabib, Amy Gutmann, Mirjane Kasapović, Snježane Kordić, Latinke Perović, Dubravke Stojanović i Nermine Šaćić. Profeministička filozofsko-sociološka pozicija profesora Mujkića time se *de facto* kontekstualizira i otvara plejadu perspektiva o postojećoj bosansko-hercegovačkoj postdejtonskoj situaciji, uz obilježje recentnosti, relevantnosti i uz uključenje političko-pravnih dimenzija ženskih ljudskih prava.

Fundamentalno novo u ovoj istraživačkoj studiji autorovo je fundiranje njegovih sopstvenih težnji inskribiranih na početnim stranicama knjige, a na tragu revolucionarnih ideja Thomasa Painea: “Da uz malo sreće ljudi mogu upravljati sami sobom: država bez kralja i bez dominantne religije ne samo da je moguća već je poželjna; redukcija slobode i ljudskog dostojanstva građanina ničim se ne može legitimirati. Moj skromni prilog u ovom pravcu razmišljanja je da je bosanskohercegovačka politička zajednica zamisliva bez političke dominacije etničkog principa” (str. 4). Prvo poglavlje knjige, “Uvodna riječ: o etnonacionalističkim perspektivama postdejtonske Bosne i Hercegovine”, počiva na mišljenju o “dejtonskoj BiH kao neefikasnoj tvorevini koja počiva na generiranju krize iz koje političku moć crpe vladajuće etnonacionalističke elite, a koja, u osnovi, počiva na diskriminaciji građanina” (str. 5). Profesor Mujkić na tragu mišljenja talijanskog sociologa kozmopolitskih demokratskih uvjerenja Daniela Archibu-

gija ukazuje na svoje autentične opservacije i pretpostavke započetog istraživanja: “Vjerujem da ću uspjeti pokazati kako ni konsocijacija, ni etnička teritorijalna federalizacija, pa ni etnički utemeljeno bosansko građanstvo nije put demokratske konsolidacije naše zemlje, već konsolidacije autoritarnog poretka, koga u balansu krize i straha drže etnopolitičke elite koje proizvode hegemonističku koncepciju ‘svog etniciteta’” (str. 5).

Interdisciplinarno istraživanje fenomena etnonacionalnosti uključuje filozofsko-političko-sociološke spise, od Abazovića preko Brubakera i Bourdieua do Heideggera, Čolovića i Pavlovića, čineći žižekovski prošivni bod u omeđivanju kritičke analize koncepcije autorove signifikantne pojmovne aporije “etničke mobilizacije” (str. 9-18). Markiranje problematike etnonacionalne mobilizacije autor čini sa stajalištima Latinke Perović, koja “ovu autoritarnu etnopolitičku formu tumači kao reakciju intelektualnih i političkih elita Zapadnog Balkana na izazove moderniteta” (str. 19). Politička kritika Latinke Perović isključivo se orijentira na nemogućnost patrijarhalnog i mizogenog balkanskog društva da odustane od “totalitarnog sindroma” (Perović u: Mujkić, 2010: 19-20), što se dovršava u retraditionalizaciji i repatrijarhalizaciji. Čitanja Latinke Perović Asima Mujkića usmjeravaju se na istraživanje porijekla historijskog tradicionalizma etnopolitika na Balkanu, a zasnovana su na ideji “hoždenie v narod” (str. 21), “masovnog pokreta narodnjaštva koji teži ka ostvarivanju “seljačkog socijalizma” (str. 20). Iz tog pojma i u intersekciji s njim autor definira pojam etničkog nasilja ili konflikta: “Nasilje postaje etničkim uz pomoć značenja koja mu pripisuju njegovi počini-

telji, žrtve, političari, dužnosnici, novinari, istraživači, humanitarni radnici i drugi” (Brubaker u: Mujkić, 2010: 30).

U četvrtom poglavlju, “Paradoksi nacionalizacije u BiH i njegova proizvodnja”, autor određuje etnički identitet kognitivnom perspektivom koja “nas uči da nema nekog jezgrenog bošnjaštva, hrvatstva, srpstva, koje treba doseći ili kojima se treba približiti, već samo projekcije idealnog kolektivnog tipa, kojeg čine postupci” (str. 35). Time se autor konceptualno distancira od tradicionalnog patrijarhalnog herojskog, maskulinom logikom nasilja prožetog koncepta muškosti, u smislu nacionalnog jer ustvrđuje da se suštinske odrednice etničkog identiteta pogrešno “iščitavaju u obrascima koje čine viđeniji muževi” (str. 35). Kao da na tragu Stoltenbergove profeminističke maskulinističke orijentacije Mujkić, kao savremeni profeministički sociolog i filozof, odbija prihvatiti tradicionalne koncepte maskulinog kao jedino mjesto za ostvarenje univerzalne koncepcije etničkog identiteta. Stoltenberg je svojevremeno, pišući studiju *Refusing to be a man (Odbijam da budem muškarac)*, ustvrdio da odbija da se identificira sa svakim oblikom muškosti koji promovira nasilje nad ženama i pripadnicima druge rase, klase ili oblika maskuliniteta. Pa ipak, uprkos težnjama za kreiranjem esencijalne posebnosti etničkih identiteta, autor upozorava da su: “etničke grupe kreacije elita, koje iskrivljuju i ponekad fabriciraju materijale iz kulture grupa koje žele predstavljati, u cilju zaštite vlastitog probitka ili održanja, u cilju stjecanja političke i ekonomske prednosti za svoje grupe kao i za same sebe” (Brass u: Mujkić, 2010: 35).

Ovaj autorski rad predstavlja nastavak istraživanja sadržanih u knjizi *Mi građa-*

ni etnopolisa iz 2007. godine, te se promišljanje o etnopolisu zaključuje krucijalnom opservacijom: “Bilo koja vrsta transsubstancijalnosti ili transkulturalnosti bila ona partikularno etnička ili neka kvazibosanska, po mom sudu, nije nužna za konstituciju bosanskohercegovačke niti bilo koje političke zajednice – na kraju krajeva, što bi to bila britanska transkulturalnost i slično” (str. 38). Kritička metafora vezana za etnonacionalistički diskurs, a koju “s pretpostavkom ironijskog intelektualca” ispisuje Mujkić, jest misao antičkoga grčkog filozofa Heraklita o vječnom vraćanju istog ili *circulus vitiosus* nasilja proizašlog iz etnopolitičkih tradicionalnih koncepcija, evidentna i u sljedećim navodima: “Etnopolitika brine se za svoju reprodukciju uzgajajući nove generacije budućih ksenofoba, gdje se mladi Bošnjaci, Hrvati i Srbi, uče da u drugima vide objekte, sredstva za održavanje njihovog bošnjaštva, hrvatstva i srpstva, a ne samosvojna i puna ljudska bića” (str. 45). Primjer toga je pseudomultietničko obrazovanje mladih u BiH, “dvi-je škole pod istim krovom”, a što Mujkić ironijski predočava metaforom “odgoj dobrih pripadnika konstitutivnih naroda” (str. 45). Takve pozicije Mujkić određuje pseudoznanstvenima, upotrebljavajući rječničku terminologiju znanstvenika koji se bavi i politikom i maskulinim studijama kao konstitutivnim elementom studija roda univerzalno, identificirajući ih ujedno sa mitopoetičkim naracijama čiji je krajnji frapantan produkt: “naturalistička falacija dominantnog etnopolitičkog diskursa kada se na osnovu biološke datosti roda – ethnosa, konstrukt nacije u javnom diskursu, pokazuje kao prirodan, kao datost, kao supstancijalna stvar u svijetu” (str. 46).

Autorovi oksimoroni i metafore ubjedljivo ispisuju sarkazam prema dominantnim odrednicama ženskosti, osobito u smislu mitopoetičkih narativa i bajki, pa se tradicija dekonstruira od feminističkim analizama morskog pojma *Uspavane ljepotice* (kao žene koja nerazumno/odsutnog uma spava u ljepoti) do *Frankenštajnovne mlade* (koju izvorno i iznutra određuje nešto drugo, a ne ljepota i uspavanost). Frankenštajnova mlada, kako to određuje autor, zahtijeva od nas više razuma u odnosu prema realnom svijetu, poput primjerice shvaćanja nacije kao: “zamišljene konstrukcije sklepane iz stvarnog društvenog i historijskog materijala” (str. 46). Metodologija ispisivanja i znanstvenih kognicija profeminističkog egalitarnog sociologa obuzetog političkim perspektivama bosanskohercegovačke budućnosti ingeniozno uključuje plejadu od kritičkih i političkih članaka u javnim glasilima preko izvornih znanstvenih radova do popularnih *pop/rock* pjesničkih metafora, poput protestne pjesme Boba Dylana iz 1964. godine koja demistificira religiju stavkom “Jer ne brojiš mrtve kad je Bog na tvojoj strani...” (str. 43) ili *Dulce et decorum est pro patria morum*. Raščaravanje od svijeta kao jedna od filozofskih zadaća čini da se u ovom istraživanju, sukladno hermeneutičkom karakteru savremene filozofije, na tragu profeminističke, ali i proheideggerijanske slike svijeta, upravo u strogom odbijanju odustajanja od realnosti, nalazi smisao i mogućnost naznaka jedne futurističke vizije građanstva.

Lejla Mušić
Sveučilište u Sarajevu